

HUSSERL'İN FENOMENOLOJİSİNE GİRİŞ

Mesut Keskin

Yirminci Yüzyıl düşünce tarihine baktığımızda fenomenoloji, çağa damgasını vuran bir akım olarak karşımıza çıkar. Çağdaş düşünürlerin çoğu fenomenolojik yöntemi kullanmıştır. Sözgelimi Heidegger'in varlık felsefesi, Theodor Lipps'in estetiği, Max Scheler'in felsefi antropolojisi ve değer etiği, Nikolai Hartman'ın etiği, Sartre'in varoluşçu felsefesi fenomenolojik yöntemin yirminci yüzyılda ne kadar yaygın bir şekilde kullanıldığını çok iyi gösteriyor. Bununla birlikte fenomenoloji sadece felsefede etkili olmamış diğer disiplinleri de etkilemiştir: Sosyoloji'de Karl Manheim, Rudolf Otto, Psikoloji'de Carl Rogers, Viktor E. Frankl, gibi isimler gösterilebilir. Bu yazıda da yukarıda gösterilen tüm isimleri etkileyen ve Fenomenolojinin kurucusu olarak görülen Husserl'in fenomenoloji hakkındaki görüşleri, Türkçe'deki Kaynaklar(1) temele alınarak açıklanmaya çalışılacaktır.

Husserl öncesi dönemde Hegel sisteminin çökmesiyle ortaya çıkan boşluğu doldurmaya çalışan Yeni Kantçılar'ın öne sürdükleri görüşlerin etkisiyle hakim olan görüş bilimsel nesnellikti. Bu dönemde felsefeye bağımsız ve özel bir araştırma alanı olarak bakılmadı. Bunun yarattığı tıkanıklığı gören Husserl, 'araştırma hareket noktasını felsefelerden değil, şeylerden ve problemlerden almalıdır.'(2) Bir başka şekliyle, 'fenomenlere(özlere), şeylere dönmeli' görüşüyle söz konusu tıkanıklığı gidermeye çalışarak felsefenin alanını belirler. Felsefe artık eski sistemlere veya bilimlere yönelmemeli, felsefenin alanı özler alanıdır. Bu tüm bilginin temelini oluşturur. Böylece Husserl'in çağdaş felsefeye yaptığı katkı, felsefenin araştırma alanına, felsefenin bağımsızlığına ilişkin görüşleri olduğu söylenebilir.(3) Husserl'in felsefenin alanını belirlemeye çalışırken amacı nedir? Husserl felsefesinin çıkış noktasını oluşturan görüşlerine baktığımızda onun amacının mutlak bilgiye ulaşmak olduğu çok açık görülebilir. Mutlak bilgiyi elde etmenin yöntemi de fenomenolojidir.

Husserl'in tüm amacı mutlak bilgiye ulaşmaktır. Mutlak bilgiyi elde eden de özlerin bilgisini sağlayan Fenomenolojidir. Fenomenoloji a priori betimleyen bir öz bilimi olarak ortaya çıkar. Burada "öz bilimi" ile daha özelde "öz" ile kastedilen nedir? Öz ile anlatılmak istenen bir nesnenin kendisi ne ise o yapan ve bu nesnenin herhangi bir özelliğinden önce bu özelliği olanaklı ve anlaşılır kılan zorunlu yapısıdır. Bununla bağlantılı olarak Husserl'in "Fenomen" ile kastettiği öz Fenomenidir. Bu Fenomenler real (gerçek) bir nitelik taşımazlar, ancak refleksiyon ile elde edilen uzay ve zamana bağlı olmayan genel nesnelere. Özler İmmanent (içkin) ve Transendent (aşkın) olarak iki türüdür. İmmanent özler açık seçik kesin bilginin bulunduğu özlerdir. Bu özler kendi kendisinde ve kendisi için varolan varlığın yani her şeyin kendisine dayandığı fakat kendisinin hiçbir şeye dayanma-

diği, her şeye anlam veren salt bilincin alanı olan "mutlak varlık" alanının özlerdir. Transendent özler bilincin dışında kalan, anlam veren bir varlığı gerektiren ve kendi kendisiyle varolmayan varlık yani "görelî varlık" alanının özleridir.

Öte yandan öz bilimi Husserl'in bilimleri sınıflamasıyla ilgilidir. O, olgu ve öz bilimlerinden söz eder. Olgu bilimleri psikoloji, Fizik, Kimya ve Biyolojiden oluşur. Öz bilimleri ise kendi içinde Formel (soyut) öz bilimleri ile içerikli öz bilimleri olarak ikiye ayrılır. Formel öz bilimleri Cebir, Aritmetik ve Mantıktan oluşur. İçerikli öz bilimleri ise Geometri, Maddenin matematiksel fiziği ve Fenomenolojiden oluşur. Görüldüğü gibi Fenomenoloji, içerikli bir öz bilimi olarak karşımıza çıkar. Öz bilimleri real(gerçek) varlık hakkında hiçbir fikir öne sürmezler. Bu bilimlerin temeli algı ve deneyim değildir. Öz bilimlerinin temeli "Fiktion"dur. Fiktion bütün öz bilimleri yaşam ögesi, sonsuz hakikatlerin bilgisinin kaynağıdır. Fiktion ile anlatılmak istenen özlerin yalnızca varolan bir şeyin özleri olması gerekmediğidir.

Husserl a priori betimleyen bir öz bilimi olan fenomenolojiyle tüm bilimlerin temellerini göstermeye çalışır. Bu amaçla Husserl teoriler arasında yeni bir teori felsefeler arasında yeni bir Fenomenolojik felsefe ortaya atmaz. O her türlü teoriyi teorik bakış açısını teorik tavrı almak olarak bilincimizde ortaya çıkışına göre aydınlatmaya çalışır. Fenomenoloji özel bir felsefi düşünme biçimine özel bir felsefi yöntemi işaret eder. Fenomenoloji olanakları bilginin olanaklarını aydınlatan, onları temellerinden hareketle aydınlatan bilim ve yöntem olmak ister. Bu olanakların alanı ise özler alanıdır. Fenomenolojinin nasıl bir yöntem olduğunu Husserl dördüncü dersinde şöyle açıklar: "Fenomenoloji görecelikten aydınlatarak anlam belirleyerek ve anlam ayırımı yaparak yol alır. Fenomenoloji karşılaştırır, ayırır yapar, bağlar, ilişkiye sokar, parçalara böler, öğelerine ayırır. Ama her şeyi saf görmeyle yapar. Kuramlaştırmaz, matematikleştirmez. Zira tümdengelimli kuram anlamında hiçbir açıklamada bulunmaz. İlkeler olarak nesnelleştirici bilimi olanaklılığına egemen olan temel kavram ve ilkeleri açıklayan Fenomenoloji, nesnelleştirici bilimin başladığı yerde biter."(4)

Kesin, açık ve seçik bilgiyi sağlayan özler alanına giden yolu göstermeyi amaçlayan Fenomenolojik yöntem her türlü varolan bilgiyi sorgulamak konusu yapar. Bununla birlikte apaçıklığı elde etmek için Fenomenoloji hazır bilgilerden, psikolojik, fiziksel, toplumsal, tinsel verilmişliklerden yararlanmaz. Burada Fenomenolojik yöntemin tavrı kuşku içermeyen bilgileri kendi nesnesine uyan bilgileri göstermek için hiçbir bilgiyi bilgi olarak kabul etmeme tavrıdır. Tamda bu noktada Husserl, Descartesçi şüphe yöntemini başlangıç olarak kullanılabileceğini öne sürer. Buna göre Cogitatio'nun (düşünme, düşünce) varlığında ve gerçekleştirilen refleksiyondaki yaşantının varlığından şüphe edilemez. Biz Cogitatio'yu doğrudan ve aracısız olarak biliriz. Cogitatio'nun bilgisi ile bilimlerin bilgisine baktığımızda Cogitatio'nun bilgisi için, bilimlerin bilgisi ise aşkın olarak karşımıza çıkar. Husserl'e göre "bilginin kendi dışına nasıl çıkabileceği veya nasıl bilincin içinde olmayan bir varlığa ulaşılabilir?" sorusu bilimlerin bilgisini problematik kılar. Öte yandan böyle bir güclük Cogitationun bilgisinde yoktur.

Bilince, düşüncelere ilişkin bu açıklamalardan sonra Fenomenolojik yöntemin temel kavramı olan "Reduktion" dan(indirgemen) söz etmek gerekir. Reduktion, Fenomenolo-

jinin giriş kapısıdır, aynı zamanda Reduktion Fenomenolojiyi kuran bütün kavramlara anlam kazandıran bu kavramları olanaklı kılan temel kavramdır. Reduktion; apaçık verilmiş olmayan her şeyi, saf görmeye mutlak olarak verilmiş olmayan her şeyi dışlamaktır. Nemi Uygur'un deyişiyle "Reduktion ancak kendisini gerçekleştirdiğimiz bunun içinde normal diye adlandırdığımız yaşamayı kökten değiştirdiğimiz zaman özünü açığa vuran bir buyruk, bir ödevdir." (5) Reduktionla aşkın olan her şey dışlanır ve bu dışlamayla özlere ulaşılır. Reduktionla her gün içinde sürüp gittiğimiz yaşayışta takınılan tavır doğal davranış ile bu davranışın özüne, dünyanın apaçık varolduğuna ilişkin sarsılmaz güven olan doğal davranışın genel savı ve bu sav üzerine temel kuran görüşler, bilimlerin bilgileri, uzay-zaman vb. ideler Tanrının kendisi bile psişik ruh dahil her şey epoche'ye uğrattılır, yani yargı vermekten kaçınılır, paranteze alınır. Burada parantez içine alınan şeyler yokumsanmaz, sadece onlar hakkında yargı verilmez, dışarıda bırakılır, işe karıştırılmaz. Burada epoche'nin evrensel, her şeyi kuşatıcı bir niteliği vardır. Her şey parantez içine alınca geriye kalan, artık, salt ben'dir. (absolutes ich) Salt ben dünyanın bir parçası olan ve paranteze alınan psişik ruhtan farklıdır, real varlık alanında değildir ve parantez içine de alınmamıştır. Her şeye anlam veren varlık olarak Salt ben, kendisi olmadan hiçbir varlık olamayacak olan sarsılmaz, vazgeçilmez, kendinde bir varlıktır. Salt ben her yaşanan yaşantıda bulunan, her düşünülenle düşünülen şeye ulaşan, her yaşantıda aynı kalan şeydir. Dünyanın bir yana bırakılmasından sonra geriye kalan artık, ve mutlak varlık olarak salt ben, Tanrı değildir. Daha önce de gösterildiği gibi Tanrı da paranteze alınmıştır. Fenomenolojik yöntem, kesin açık ve seçik bilgi yolunda Reduktion'u gerçekleştirerek, özlerin alanına ulaşır ve sonuç olarak Transendental ben'e, salt ben'e ulaşılır.

Buna göre Fenomenoloji, salt bende görmeye bulduğu her şeyi sıkıca araştırarak, özlere anlam verip, yorumlayacaktır. İşte bu yorumlamayla elde edilen açık seçik, kesin bilgiyle, tüm bilginin olanağı, tüm bilimlerin temelleri gösterilebilir.

Dipnotlar

1. Bakınız. Kaynakça

2. Kesin Bilim Olarak Felsefe, çev: Tomris Mengüşoğlu, YKY, Sf. 80

3. Daha ayrıntılı bilgi için bak. Tomris Mengüşoğlu'nun Önsözü

4. Fenomenoloji üzerine beş ders, çev: Harun Tepe, Bilim ve Sanat Yayınları, s.84

5. Husserl'de Başkasının Beni Sorunu, Mermi Uygur, YKY, s. 40

Kaynakça

HUSSERL, E-Fenomenoloji Üzerine Beş Ders, çev: Harun Tepe, Bilim ve Sanat yay.

HUSSERL, E-Kesin bir bilim olarak felsefe, çev: Tomris Mengüşoğlu, YKY

HUSSERL, E-Avrupa İnsanlığının Krizi ve Felsefe, çev: Önay Sözer, Afa

AKARSU, B. Çağdaş Felsefe, İnkılap yay.

BOCHENSKI, M. Çağdaş Avrupa Felsefesi, Kabalcı yay.

BOZKURT, N. 20. Yüzyıl Düşünce Akımları Sarmal yay.

UYGUR, N.-Husserl'de Başkasının Beni Sorunu, YKY

WEST, D- Kıta Avrupası Felsefesine Giriş, çev: A. Cevizci, Paradigma yay.